

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

— M E G J E L E N I K M I N D E N H Ó E L S E J É N . —

Várjunk.

Írta: Dr. Weiszburg Gyula.

A tömegpsychologia törvényeinek ellenszegülni hiábavaló törekvés. Ha a tömeg valamely eszme vagy jelszó szuggesztíója alá kertiúlvén, azt magáévá teszi, könnyen legyüri azt az egyest vagy egyeseket, kik vele haladni nem akarnak, vagy éppen ellenkező irányban haladnak. Itt csak félreállni lehet és várni, míg az áradat lefolyik. Akkor a folyam visszatér igazi medrébe és ekkor, kemény munka árán bár, lehet irányítani.

A mi küzdelmünk a felekezet kivihető szervezetéért is szemben találja magát a zsidó közvélemény egy tetemes részével. Az „egység“ jelszava, nem tagadjuk, meghódította nemcsak a haladó zsidóság tényezőit, hanem még az orthodoxok modernebb elemeinek egy részét is. A fülbemászó, tényleg ideálisan hangzó jelszón megittasodtak és annak zenéje minden reális mérlegelésnek útját állja. Természetes, hogy egy jelszó édessége és elterjedtsége még nem garanciája kivihetőségének, sőt még helyességének sem, hisz ha a hódító jelszavak történetét akarnók idézni, hamar bebizonyíthatnók, hogy a legnagyobb és legnépszerűbb jelszavak egy része káros, más része hiábavaló törekvéseket takartak, de a jelszavak ereje akkor is oly nagy volt, hogy valóságban vagy majdnem elsepert mindenkit, ki e jelszavak ellen küzdeni merészkedett, miglen az idő vagy a következmények maguk tettek tanuságot a jelszó céltalansága vagy ártalmassága mellett.

Azért egy időre félretesszük a fegyvert, „míg elvonul a háborgás“, hisz a mostani nagy zajban, melyet az egységért való lelkesedés hallat, nem remélhetjük, hogy a mi gyenge hangunk hallhatóvá váljék. Várunk. Mutassák meg azok, kik vállalkoztak rá, hogy a szervezet egységét a vallásos érdekek sérelme nélkül meg tudják teremteni, hogy sikert érnek, vagy hogy a sikerhez csak egy lépéssel is közeledtek és akkor mi lojálisan el fogjuk ismerni, hogy tévedtünk, ha óhajtják, még azt

is, hogy hibáztunk. Addig pedig, míg nekik arra idejük van, fen-tartjuk ugyan azt az állításunkat, hogy vállalkozásuk hiábavaló, mert lehetetlent akarnak lehetővé tenni, de ez állításunkért való küzdelmet és az ellenfél várainak ostromlását beszüntetjük.

De véteknénk önmagunk ellen, ha most, mikor a harctérről egy időre lelépni szándékozunk, nem ismételnők és nem összegeznők azokat a pontokat, melyek körül folyt eddigi küzdelmünk. Csak néhány tételben szoritjuk össze, mintegy vázát adva véleményünknek. Tehát:

1. Felekezetnek szervezetet adni, annyit tesz, mint azokat a szerveket megteremteni, melyeknek joga és kötelessége a felekezet összes ügyeit irányítani és igazgatni, esetleg a megállapított rend ellen vétőket felelősségre vonni és büntetni. Ez ügyek közt vannak olyanok, melyek intézése a hittel és vallásos meggyőződéssel *közvetlenül* nem állnak összeköttetésben, bár távolabb kihatásai a vallásra ezeknek is vannak. Az ügyek fontosabb részét azonban azok képezik, melyek akkép vannak a hittel és vallási felfogással összekapcsolva, hogy azok intézése ezektől elválaszthatatlan és minden intézkedés a hit és meggyőződés bélyegét viseli magán. És a szervezet megalkotását mindig ép ez utóbbi ügyek teszik kívánatossá és szükségessé. Mert hogy p. o. a közigazgatási bizottság ítélkezik afelett, hogy valamely hitközség adókievetési joga egy bizonyos konkrét esetben fenáll-e, vagy sem, az igazán nem baj; de hogy a főszolgabíró vagy a közigazgatási bizottság vagy akár a miniszter ítélkezzék afelett, hogy valamely metsző eleget tesz-e vallási kötelességének, valamely tanító nem hágja-e át a vallás parancsait, valamely istentiszteleti vagy más ujtás összeegyeztethető-e a vallás parancsaival vagy tilalmaival, az kómi kus és lehetetlenállapot. Megfoghatatlan tehát a törekvés oly szervezetet alkotni, melynek a felekezet *vallási* ügyeivel foglalkozni nincs megbízása, mert az minden lenne, csak nem szervezet, olyan, mintha p. o. a közegészségügyi tanácsnak nem volna szabad orvostudományi kérdésekkel foglalkozni. Olyan, csak ugynevezett szervezetért, melynek kompetenciája a felekezet vallási kérdéseinek megítélésére nem terjed ki, sem nem érdemes küzdeni, sem nem elégíthetné ki a vágyat a szervezet iránt, mert hisz akkor ismét nélkülöznök azt a fórumot, mely vallási kérdésekre illetékes.

2. Bebizonyítva ekkép, hogy szervezetünk nem lehet másféle, mint melynek hatásköre tisztán vallási kérdésekre is kiterjed, magától következik, hogy konzervatívek és haladók minálunk nem lehetnek egy szervezetben, mert a legtöbb, a leggyakoribb vallási kérdések mérlegelésében ítéletük teljesen különböző lesz. Mert a legfclületesebb szemlélő is láthatja, hogy a gyakorlatban, konzervatívek és haladók közt Magyar-

országban oly ür tátong, melyet áthidalni nem lehet. Németország zsidóságának fejlődése homogénebb volt, ott a polusok nem esnek oly távol egymástól; Galiciát kivéve, a többi Európában sem oly kiáltók az eltérések, kivéve legujabban Angolországot, hol a nagy bevándorlás folytán az eddig meglehetősen egynevelésű zsidóság mellett a bevándorlott zsidóság által képviselt konzervatívabb irány mindnagyobb jelentőségre tesz szert és még azt a valóban kis területre kiható egységes szervezkedést is, mely a chiefrabbi személyében kristályosodik, megnehezítik, vagy talán egyáltalában lehetetlenné fogják tenni. De minálunk, akárhogy akarná is valaki sajnálni aényt, változtatni nem lesz képes az állapoton, hogy Szeged és Munkács, Arad és Máramarossziget, Zala- és Zemplén-megye zsidóságának tulnyomó többsége a legtöbb gyakorlati vallási kérdésre nézve oly különböző álláspontot foglal el, hogy egységes fórum, mely e kérdésekre nézve jogerősen nyilatkoznék, nem képzelhető.

Fölösleges itt azt megvitatni, van-e ezen különbségeknek elvi alapja avagy sem, dogmatikai eltérések okozzák-e ezeket vagy sem. Mert a tények ellen hasztalan az elmélet. A tényt pedig letagadni nem lehet, legfőlebb arról lehet elmélkedni, mikép történhetett az, hogy azonos alapon ily differenciák támadjanak. De ennek helyes vagy helytelen megfejtése teljesen érdektelen magára a tényre nézve, melyt még a lelelkesebb egységesítő sem fog kétségbevonhatni. Már pedig ennek igazságát elfogadva, képzelhető-e vallási szerv, mely úgy Arad, mint Munkács, úgy Zala- mint Zemplénmegye zsidósága vallási fel-fogását emelje érvényre? Az az egységes fórum adhat-e igazat ennek is és annak is, az az egységes bíróság mondhatja-e ugyanazt Aradon megengedettnek, amit Munkácson tiltottnak jelentett ki? Az a legfőbb testület, mely hivatva lesz a felekezeti oktatás irányait megállapítani, megfelelőnek mondhatja-e a szemináriumot is és a földesi jesiváht is?

Maradna még az a csak nem is rég, mint eszményt oda-állított, de ujabban elejtett idea, mely szerint két különálló szervezet legyen egy autonómiával. De hát mi az autonomia? Nem egyéb, mint a szervezetnek adott jog, hogy az általa helyesnek ismert irányt követhesse, az általa meghozott döntést törvény erejével fogantossítsa. De akkor mit jelent két szervezet egy autonómiával? Hisz e terv szerint ép az lenne a megoldás, hogy mindkét irány intézkedései, ítéletei egyformán legyenek végrehajthatók és akkor magától értetődik, hogy a haladók is, az orthodoxok is érvényesíthessék határozataikat. Akkor pedig nem egy az autonomia, hanem kettő, mert önrendelkezési joggal bírna úgy az orthodox, mint a haladó szervezet?

Ezek után pedig világos és kényszerítő erejű a következtetés,

hogy ha a felekezet autonóm szervezetet akar, az csak kettős lehet. Külön a haladó hitközségeknek és külön az orthodoxoknak. De akkor oda van az egység! kiáltanak a felületesek. Dehogyan van oda. A zsidóság egysége nem olyan alkotmány, melyet avval a kis részelromba dönteni lehetne. A zsidó egység terméke az évezredes közös történetnek, a nagy elvek tekintetében egységes hitnek, az évezredes közös szenvedéseknek, a közös vallási és faji kulturának, a faji együvértartozás eszméjének, a közös mellőztetésnek és sokmás közös elemnek. Szomorú volna, ha ezt a szivekben honoló közösség- és egységérezetet megölhetné pusztán az az egy körülmény, hogy a zemplénmegyei községek más emberekből álló testületnek adják be jelentéseiket és panaszait, mint a zalamegyeiek. Mi a zsidóság egységét nem féljük. Jól összekovácsolta azt a közös múlt, közös hit és közös vallási kultúra tüze. És akár mint hirdesse most az orth. sajtó, hogy mi egy más felekezet vagyunk, belsejében nem hiszi azt el a legfanatikusabb orthodox se, de még Polónyi Géza se és mellőzhetnek bennünket, egyformán megteszik orthodoxsal, mint haladóval és mikor támadhatnak, egyformán fognak támadni, orth. vagy haladó hitközségnek vagyunk-e tagjai.

Röviden összefoglaltuk álláspontunk támasztékait. Reméljük-e, hogy most megértésre találunk? Nem tesszük. Még sokkal erősebben visszhangzik a szép jelszó: „egység“ a lelkekben, semhogy e szép jelszótól a kevésbbé csillogó, de egyedül reális valóság mérlegeléséhez pártolnának. Várunk hát, míg a szép ideál hangoztatásának rezgései gyengültek és a fülek már alkalmasabbak lesznek a valóság hangjainak befogadására.

Az ünnep hangulatának szárnyacsattogása is mindinkább hallhatóvá válik. Az ünnepé, mely néppé lételünk és vallási megihletésünk előfutárja volt. Az ünnep nyugalma indítsa elfogulatlan kritikára az őszintét és magábaszállásra a rossz lelkiismereteket. Mi hiszünk igazainkban; nem félünk, de tudunk várni is. Várjunk hát.

A mi jövőnkről.

Irta: **Dr. Goldschmied Lipót** (Prossnitz).

Nagyon sokan törnek a mi fejünket. Hivatottak és hivatlanok állítják fel a szociológia és statisztika, a fajkutatás és az ethnográfia műhelyeiben kovácsolt horoszkópját a jövő zsidóságnak. A tudomány csendes világából egy-egy jelszó behatol az életküzdelem porondjára, ahol a szublimált elméletek mint a vonzalom és gyűlölet.

kézzelfogható produktumai csapódnak le. A minap például Bécsben nagy verekedés támadt azon kérdés felett, hogy milyen lesz igazában a zsidóság jövője. Nem zsidók és antiszemiták között. Isten ments! Azokkal valahogy csak megférünk. Mi inkább egymás közt verekszünk. Akárcsak Chajon és Eibenschütz idejében. Miért is ne? Van hál' Istennek módunk benne, tehetjük. Zsidók mutatták zsidóknak az ő foguk fehérjét. Összekaptak, lármát csaptak, a rendőrség egy-kettőt elfogott, a pártsajtó irt egy-egy vezércikket és aztán a „Sipkaszorosan minden csendes“.

Miről is folyt tulajdonképpen a vita? A zsidóság jövőjéről. Az egyik rész azt vallja, hogy az Cionban keresendő, a másik pedig azt hirdeti, hogy a mi jövőnk a mi jelenünknek csak folytatása, a szinpad változása nélkül. Hát hisz ez nem ujság, legalább itt a nyugaton nem. És mégis összekaptak fölötte. És pedig egy tudományos felolvasással kapcsolatban, mely azzal a kérdéssel foglalkozott, melyet c'm gyanánt jelen cikkem tetejébe írtam. Ezzel a kérdéssel ugyanis az utóbbi időben sokan foglalkoznak. Zsidók is, de nagyobbára nem-zsidók. *Werner Sombart*, a boroszlói egyetemnek volt és jelenleg a berlini export-főiskolának tanára és világhírű nemzetgazdász, tavaly egy könyvet irt „Die Juden und das Wirtschaftsleben“ címen. Ámbár ebben a nagy tudással és meglehetősen tárgyilagossággal megírt könyvben itt-ott kibuvik az antiszemita lóláb, még sem keltett ez a nagy könyv zsidó körökben sem nagyobb szerű érdeklődést, sem megszehangzó ellentmondást. Az, aki ismeri a zsidó irodalomnak modern nemzsidó méltatóit, az nyomban felismeri benne a protestáns theologia radikális retortáján átszűrte terméket. Ennek ugyanis az az elve, hogy bármely elrejtett talmudi véleménynek okvetlen hitelességet tulajdonít, hogyha ez a zsidó fajra kedvezőtlen szint vet. Az ellenkezőből, ha még oly fontos helyet is foglal el az a hagyományos irodalomban, itt is, ott is lecsip egy kicsit, úgy, hogy végre alig marad belőle valami.

Erre a nagy könyvre nem jajdult fel senki. Még egy kicsit büszkék is voltunk rá, hogy egy oly világhírű tudós, mint aminő *Sombart*, rólunk azt bizonyította, hogy mi vagyunk az ugynevezett anyagi kultúra megteremtői. Hanem tartott *Sombart* Berlinben és Kölnben egy felolvasást, amelyet könyv formában is kiadott és e napokban Bécsben megismételt, a „zsidók jövője“ cím alatt. Amit itt mond, az nem új, de az új, hogy olyan ember mondja, amilyen *Sombart*. A zsidóság jövője, ugymond, nem lehet egységes. Ezt a nyugat és a kelet zsidóságának különféle volta teszi lehetetlenné.

Amott a zsidók már annyira hozzásimultak a környezetükhöz, hogy csak arról lehet szó, hogy miként illeszkednek be a nemzsidó világba. A keleten, különösen Orosz és Gácsországban, ahol a zsidók túlnyomó többsége lakik, a viszonyok oly rosszak, hogy az orosz zsidókra nézve alighanem a Pobedonoscew receptje szerint oldják majd meg a zsidókérdést, úgy, hogy a zsidók egyharmada kitér, a másik kivándorol, a harmadikat pedig agyonverik. Aki ennek a radikális megoldási módnak nem barátja, az kénytelen lesz a zsidókérdés más megoldása felett gondolkodni.

Ezt a másik módot Sombart a cionizmusban látja. Nem abban, amely a Herzl-féle politikai cionizmusban öltött testet, hanem abban, mely a cionista pártnak most vallott elve, a szervezett és egységes gazdasági alapokon nyugvó palesztinai nagytelepítésben. Ezt a nézetet Sombart sem szentimentalitásból, sem túlnagy zsidószeretetből nem vallja. Ő a zsidó faj fentartását az emberi kultúra érdekében tartja kívánatosnak. A nyugaton ép úgy, mint a keleten. Amit a nyugat-európai zsidóság jövőjéről mond, az legjobban mutatja, hogy Sombart nem zsidóbarát. Az assimilálódáshoz, ugymond, nem elég egy ember. Oda kettő kell. Ép ezért nem lehet ezt a kérdést egy egységes elv alapján megoldani. Körülbelül úgy képzei a végleges kiegyezést, hogy a modern állam megadja a zsidóknak a teljes egyenjogusítást és hogy a zsidóknak lesz annyi tapintatuk, hogy ezt nem veszik mindenütt teljes mértékben igénybe. De Sombart nem is zsidófaló. Ezt az a meleg hang bizonyítja, amelyen a kelet zsidóságának jövője mellett kardoskodik. Ha a német tudósokat egy horizontális vonallal két részre osztjuk, akkor Sombart a felső réteg legtetejébe kerül. Hogy ez az osztályozás nem helytelen, arról meggyőződhetik mindenki, aki a dr. A. Landesberger „Judentaufen“ című könyvét átolvassa. L. ugyanis három kérdéssel fordult főképpen a keresztény tudósokhoz, politikusokhoz és írókhoz. A három kérdés ekkép hangzik: 1. Mily következményeket vonhat maga után a zsidók assimilációja kitérés és vegyes házasság esetében. 2. A cionizmus megvalósulásának következményei a) a zsidómentes államokban, b) a cionizmus honában. 3. Mi történik, ha sem az első, sem a második pont nem valósul meg. Konfliktusok fognak-e beállani és mily természetűek lesznek ezek. E három pont melyikének megvalósítását tartja Ön kívánatosnak.

A feleletek — a pár zsidó választól nyugodtan eltekinthetünk — a német keresztény társadalom legfelsőbb rétegeiből származnak. Köztük, azt bizvást mondhatjuk, a Sombart nézete a legszabadelvűb-

bek egyike. És ha, amint láttuk, Sombart nem is mentes attól, amit inkább zsidófélelemnek, mint gyűlöletnek mondhatnánk, annyi bizonyos, hogy ez a hangulat többé-kevésbé meg van mindenkiben, aki ebben az ankétben szóhoz jutott. Soknál nagyobb és csak kevésnél kisebb mértékben. Ez lehet szomorú, lehet megdöbbentő, de mindenestre tagadhatatlan jelenség. És ezzel a ténnyel számolnunk kell. Ami végtére nem is olyan nehéz. Már csak azért sem, mert a másik alternatíva reánk nézve még kedvezőtlenebb volna. Ezt ugyanis *Mann* Henrik, Jungdeutschland egyik kiváló képviselője akként fejezi ki, hogy nemcsak az a zsidó veszett el, aki agyonlővi magát, mert nem nevezték ki tartalékos hadnagynak, hanem az is, aki hadnagy lesz. Sokkal mélyebb értelemben van Mann-nak igaza, ha a dolgot a zsidóság szempontjából vesszük szemügyre. Azok a körök, amelyek a tartalékos hadnagyság elérésében látják kívánságaik netovábbját, a zsidóság számára többnyire elvesztek.

Amíg tehát a zsidóság felső rétegeiben szakadatlanul folyik az elpártolás folyamata, addig a nemzsidó közvélemény magaslatai a zsidók teljes assimilálódását többé-kevésbé energikusan visszautasítják, úgy, hogy okvetlenül felmerül az a kérdés, hogy miként alakul ilyen viszonyok közt a zsidóság jövője. Mert ha oly komoly tudósok és lelkes zsidók, mint amilyenek Theilhaber és Zollschan a mi jövőnket a legsötétebb színben látják és azt vallják, hogy ez a felbomlási processzus a viszonyok fennállása esetében el nem hárítható, akkor Sombart véleményét nem cáfoljuk meg azzal, hogy rásütjük az antiszemitizmus bélyegét — amely, mellesleg mondva, a keresztény társadalom tulnyomó többségében nem is olyan meggyalázó, mint aminőnek mi tartjuk azt — és hogy ismét, Isten tudja hányadszor, hangsúlyozzuk, hogy mi, zsidók, biztosan számítunk arra, hogy a zsidógyűlölet előbb-utóbb meg fog szűnni. Ha az emberiség büszke magaslatain oly nézetek uralkodnak a zsidók felett, mint azt Landesberg könyvéből láthatjuk, ha nyugaton, hivatott férfiak az assimiláció csődjét jelentik ki, a kelet pedig oly fogoly, amely önmagát nem tudja börtönéből megszabadítani, akkor ellenfelolvasásokkal a zsidóság jövőjét ép oly kevésbé fogjuk megoldani, mint azzal, ha még oly hangosan is kijelentjük, hogy mi assimilálódni akarunk. Sombart eszméire nem nyújt tehát választ az a népgyűlés, melyet ellentünetesül rendezett a minapában a bécsi hitközség előljárósága. Ilyen szerekekkel ellenségeinket nem cáfoljuk meg, magunkat pedig nem győzzük meg, hanem legfeljebb csak elaltatjuk, akikhez szólni akarunk, nem hallják szavainkat, akik ránk hallgatnak, nem változtat-

hatják meg sorsunkat. És ép ezért, amióta újra felvetették, lehetetlen megszabadulnunk attól a kérdéstől, hogy milyen lesz a zsidóság jövője?

Persze lehefetlen dolog erről biztosat mondani. Hisz az épen a mi fajunk jellemző sajátága, hogy sem a phisika, sem a történet törvényei reánk nem alkalmazhatók, mert mindkettő szerint nekünk már rég el kellett volna pusztulnunk. És mi mégis élünk. A mi jövőnkéről nem lehet tehát jósolni. Hisz a templom elpusztulása után a prófécia nagyon kétes értékű foglalatosság. Hanem gondolkodóba kell, hogy ejtsen az a jelenség, hogy olyan kiváló nemzetgazdászok, mint amilyen Sombart és a fajelméletnek olyan elfogulatlan kritikusa, amilyen Zollschan, arra az eredményre jutnak, hogy a zsidóság jövője egyrészt a tömörülés, másrészt a szétszóródás útján biztosítható csak. A tömörülés útján úgy, hogy a keletnek tarthatatlan állapotok között élő zsidóságot Palesztinában a cionizmus zászlaja alatt telepítjük, a szétszóródás útján úgy, ha a nyugat zsidói a mai társadalomnak nem egyes terein összpontosulnak, hanem jobban szétszóródnak és foglalkozásukban jobban differenciálódnak. Ez nemcsak *Mathias Erzberger*, a német centrum egyik vezérférfiának, hanem Sombartnak is nézete. Szerintük ugyanis végzetteljes összeütközések csak akkor lesznek elkerülhetők, ha a zsidók azokat a kereseti ágakat, melyek most túlnyomóan az ő kezeikben vannak, lassanként átengedik a nemzsidóknak és ha ők jobban szétszóródnak a mai társadalom összes kereseti ágaiban. Lehet, hogy kellemetlenül érint bennünket az, hogy a keresztény közvélemény néhány kereseti ágat és hivatáskört elzsidósodottnak mond. Ezt az ítéletet, vagy akár balítéletet nem fogjuk megmásítani azzal, hogy mi, bárha ünnepélyesen is, az ellenkezőjét jelentjük ki. A mobilis tőke zsidó. A sajtó zsidó. A tőzsde zsidó. A lateiner pálya — el van zsidósodva, így hangzik a keresztény világ ítélete Erzbergertől Sombartig és még elég hálásan nyugtázhatjuk, ha ők ebből az ítéletből csak azt a következtetést vonják le, hogy a zsidók differenciálódnak a kereset mezején. Igaz ugyan, hogy ez nem fog sokat változtatni a mi sorsunkon. Mert ha még jobban szétszóródunk is, a judaofobia is, meg az antiszemitizmus majd más ürügyet talál arra, hogy minket gyűlöljön, támadjon. Sőt, ha még jobban szétforgácsoljuk ami kevés erőnk van, akkor könnyen megeshetik, hogy rövidesen egész védtelenül állunk majd az élet porondján és hogy akkor már nem lesz erőnk megoldani azt a kérdést, hogy milyen lesz a zsidók jövője.

Igy tehát csak a tömörülés és összetartás maradna hátra annak,

akit az említettem szimptómák gondolkodóba ejtenek a zsidóság jövője felett. Ezt a folyamatot azonban, ha mi nem indítjuk meg, mások sehogysem fogják megindítani. Ezért a zsidóságnak és minden egyes zsidónak nincs fontosabb ügye, mint saját jövőjének biztosítása. Itt az ideje, hogy abbahagyjuk azt a foglalkozást, amelynek hálátlanságán már Sulamit is sopánkodott, hogy t. i. a mások szőlőjét őrizzük, a magunkét meg őrizetlenül hagyjuk. És ne szidjuk, hanem dicsérjük azokat, akik a mi fejünket törvén, kimutatták, hogy hol fekszenek a zsidóság életbevágó és fajunk egész jövőjére kiható, nagyfontosságú kérdései. Ne gáncsoljuk, hanem — amennyiben helyes — szivleljük meg az ő nézetüket és fordítsunk mi is a zsidóság jövőjére, mely eddig többnyire csak másokat foglalkoztatott, annyi gondot, amennyit a mások érdekeire fordítunk. Főképp pedig őrizkedjünk attól a szűkkörű nézettől, hogy a nemzeti, vagy politikai válaszfalak meg fogják akadályozni a zsidóság jövőjének oly szomorú fejlődését, mint aminőnek ezt a modern tudomány festi, ha az egész világ zsidói nincsenek áthatva attól a tudattól, hogy a zsidóság jövőjét csak ők maguk biztosíthatják. Nagyon itt az ideje, hogy végre mi magunk törjük a fejünket a mi jövőnk felett.

Discite moniti!

A szó erejével.

Irta: F. M.

*Dr. Hevesi Simon*nak a Szemle f. é. februári számában napvilágot látott „Kiddus“ c. cikkelye sok melegséggel és igaz meggyőződéssel, bár nem minden csipkelődés nélkül a tekintély sugaraiban éldelgő kartársaira szól a rabbi teendőiről és odakonkludál, hogy „a szó hatékony erejével vallást és erkölcsöt tanítani nagyfontosságú feladat, melynek teljesítésére a társadalomnak nagy szüksége van“.

Ki mondhatná, hogy ezzel a rabbi teendője ki van merítve? A szó ereje a régi rabbiknak rendelkezésére sem állott, perhorreskálták is azt, ki avval él, mert avval el lehet bűvölni, lehet szemfényt vesztegetni, avval mindenüvé el lehet vezetni, annak cenzurája nincs. A nagy forradalmak legvégzetesebb jeleneiben is redszerint a szó ereje által felcsigázott népszenvedély játszotta a főszerepet. A modern rabbi pedig éppenséggel nem támaszkodhatik a szó erejére. Hisz ez az erő ép oda nem bir elhatolni, ahová szánva van, maga a szónoklat pedig még nem bizonyult állandó vonzó erőnek a templom számára. A szó varázsát különben el is homályosítja mai nap a színadi dikció és a parlamenti ékesszólás hirlapi közlése.

De hiszen maga Hevesi Simon is érezteti cikkében, hogy ő valámi subtilisebb, valami pontokba nem foglalható hivatáskörrel felruházottnak tartja a rabbit. A keresztények már rég beszélnek lelkipásztorkodásról és azt a papnevelő-intézetekben tanítják is; a mi viszonyaink között ez a példa nem igen volna sikerrel követhető, mert a mi papjainknak nincs *nyájuk*, mely derüre-borura követné őket, ami közönségünk hivatva vagy hivatlanul maga akar vezetni, magát a rabbit is.

Ellenben tagadhatlan, hogy a modern rabbinak is van missziója és ezt én „maliciám“ mellett is elismertem és soha nem tagadtam meg. Az én definicióm szerint a rabbi a tóra szellemének eleven képviselője volna és mint ilyennek, mindezt el kellene látnia, amit az előljáróság és a hivatalos apparátus el nem láthat.

Vannak a tórában bizonyos erkölcsi jellegű törvények, melyeket versről-versre e kitétel zár be: „És féld a te Istenedet“ vagy pedig „Én vagyok az örökkévaló“. A régi írásmagyarázók szerint e záradékra azt akarja kidomborítani, hogy az illető törvény „dovar hamoszur lalév“ a szivre, a lelkiismeretre bízott rendelkezés. Alighanem annak a lélektani rejtelemnek adnak e magyarázók kifejezést, hogy bizonyos helyzetben nem elég a törvény ereje, hanem kell, hogy az Isten személyes jelenlétét közelebbről éreztesse, mint rendesen a törvény közegén át szokta. S úgy, amint a lelkiismeret a világbíró jelenlétének érzetére, úgy szorul az emberi kedély a rabságból megváltó, a jótevő Isten közelségének érzésére is. Amit a régiek egy Isten nevének megjelenésére oly találóan mondtak, az áll a modern gyakorlati életben a rabbi megjelenésére. Ő legyen a lelkiismeret képviselője, ő legyen a *benső* szeretet megvalósítója, ő benne központosuljon és ő belőle sugározzék ki a zsidó szellem.

Ott kell neki lennie az egyes emberek oly helyzeteiben, melyekben vagy szükség van a rabbira, vagy áhitoznak a vallás vigaszára. A nagy tömeg sohasem oly hálás talaj a vallás ígéire, mint a magányban felkeresett egyén. És a szó hatékony ereje sohasem oly jótékony, mint maga a személyes megjelenés. „Áni . . . velő achér, áni . . . bichoodi ubeacmi“, „Én és nem helyettesem, én a magam személyes nimbusával“ szóval jelenik meg Isten — a bölcsek szerint — a rabságban synlódó népéhez.

Ilyen helyzet sokféle van, de másként alakul a rabbinak magartatása ezekkel szemben a vidéken és másként a fővárosban. Ha például halljuk, hogy egy vidéki városi rabbi nejével együtt házáat a tudományt és bölcseséget szomjazók szalonjává teszi, hogy mind-

ketten bölcsészek és klasszikusok társaságban való olvasásával töltik szabad óráikat és ezzel az ifjúságot is, vidéken különben el nem érhető szellemi régiókba vonják, ez a dicső példa a fővárosban már absolute utánozhatatlan.

Épígy a gyászolók vigasztalása a gyásházban nézetem szerint csak a vidéki rabbtól várható el és csak a vidéken jár megfelelő lelki benyomással. A temetésen való megjelenés — mikor a rabbi nincs is gyászbeszéd tartására kirendelve — mindenütt megteszi a maga jótékony hatását, ha eleve kizár minden hátsó (anyagi) gondolatot. E tekintetben tudtommal — sajnos — egyetlen hitközség, sőt egyetlen más felekezet sem elégíti ki a közönségnek jogos igényeit. Viszont a kórházi betegek látogatása oly terület, melyen leginkább csakis a nagyvárosi rabbi érvényesítheti lelkiatyai hivatását.

A pesti kórházakban nagyszámmal vannak vidéki betegek, kik magokra vannak hagyva. Szeretnének talán egyszer-másszor egy imádságot is elmondani, szeretnének egy templomi megemlékezés fejében egy kisebb-nagyobb adományt is bejelenteni, avagy másképpen egy bizalmi emberrel érintkezésbe lépni, hogy lelkükön könnyítsenek. Nem elég ilyenkor a rituális élmezés, erkölcsi támasz hiányában lelkük elemésztí magát, holott a rabbi megjelenése és párnyájas szava varázshatással lehet rájuk és felépülésüket nagyban elősegítheti. Kórházban vagy szanatóriumban fekvő tanítványokat a vallástanárok egyszeri látogatása — tapasztalatom szerint — szemmel láthatólag felrissít. Ne felejsük, hogy a beteg ember kedélyében gyermekké válik a kórágyn. Áhitja a szép szót, mohón szivja magába és nagy jelentőséget tulajdonít neki. És gyermekdeddé válik más tekintetben is. Ha látja, hogy mások ágyánál a családtagok, rokonok és ismerősök egymást felváltják, csak az ő ágya mellett nem ül senki, árvának érzi magát és gyermekies irigységet táplál szívében.

Mily remek alkalom volna a kiddus hasémre, ha a nagyvárosi rabbik a többi vallásuak előtt a részünkről talán tulsokat magasztalt zsidó szíve szép megnyilatkozásával tiszteletet szereznének vallásunknak, ha egy szónyi változattal a tóra e szavát terjesztenék öveik körében: „Hol van oly nagy nép, melynél az Isten szolgája oly közel van, valahányszor szólítja?” És mily mély benyomást keltene, ha a másvallásu betegek egyikét-másikát is egy-egy barátságos tekin-tettel, egy-egy köszöntéssel vagy kérdéssel kitüntetné a rabbi. Gondoljuk el e helyzeteket és megtaláltuk azt a pontot, melyen a neológ rabbi az orthodox rabbi irigylett tekintélyét megszerezheti, anélkül,

hogy jelleméből kivetkőzne, mesterkélt régiességet, keleties grandezza és más reá nem illő modort kellene magára erőltetnie.

Nem az én hivatásom magasabb hatóságokat tanáccsal ellátnom, ezért nem is lehet célom ezuttal részletekben vázolni a szervezést, melyet ily új működési kör okvetlenül megkíván. De hogy ez eszmét csak incidentaliter, Hevesi cikkére reflektálva, megpendíteni bátorkodtam, nem veheti senki rossz néven, aki tudja, hogy a kormányok is néha még a más pártok részéről hangoztatott programmpontokat is szokták magukévá tenni.

Sajtó közhelyek.

Irta: **Senki.**

Közhelyeket idézni szokásos. Szabad is. Még az ellen sem tehetünk kifogást, ha valaki a közhelyet illetőleg tudja, hogy félreértésen alapszik s mégis használja. Elvégre ami oly soknak jó, nekem is elég jó. Legkevesebb kívánhatjuk meg, hogy egy hirlapi diskurzusban, vasárnapi krónikában a cikkíró a tudakosság szemüvegét vegye föl és egy közszólamnak eredetére menjen vissza és lógikus következetességgel bánjon el vele.

De azt már igenis elvárhatjuk az írótól, ha egy olyan közszólamba belefog, hogy legalább a szokáson túl ne élezze ki az ellen, aki ellen igazságtalanul és alaptalanul lett megformálva.

A keresztény könyörtületesség, keresztény irgalmasság és keresztény szeretet szólamai is harci jelszavak voltak egykor, amelyeket a zsidók térítésében ezek ellen hangoztattak. Ha az egész világ keresztény lett volna, bizonyára nem kapott volna szárnyra e szó. Mert hisz a szeretet régibb keletű a kereszténységnél s alighanem őse még a zsidó vallásnak is. A kereszténység ős forrásai az evangéliumok ugyan sokat hangoztatják a szeretetet, de mindig ellenséges indulattal a zsidókkal szemben. Hisz aki a keresztény szeretetet megalapította, az ártatlan fügefát megátkozta, mert nem nyújtott neki gyümölcsöt az ő kívánságára és a mennyei boldogságot még a keresztfán is csak annak helyezte kilátásba, aki belé vetette hitét. A fenékig tiszta, az önzés salakjától teljesen ment szeretetet egy öntudatos életen át talán még senki e világon nem valósította meg saját személyében.

De azért szó sincs róla, hogy 1000 néven venni, ha akár egy zsidó hirlapíró is, mint *Bíró Lajos* a keresztény irgalmasság nevében megpironogatja az öreg Czeizlert, amiért gyermekei gyilkosainak fel-

akasztásához sok más kíváncsi között helyet kért. Elvégre tagadhatatlan, hogy Czeizler e leckére rászolgált. A boszuérzettel tüntetni nem illik. S az írónak mint moralistának a dolga, hogy a nemtelen érzéseket az emberben visszafojtsa. Eddig tehát a dolog teljesen rendben volna. S még a szeretet keresztényies jellege ellen sem tennénk kifogást, ha cikkiró csak megszokott közszólamkép használná a szót. Ámde ép egy zsidóval szemben mint magasabb rendű életfelfogást odaállítani a keresztény morált, holott az öreg zsidót sokkal jobban megilletné a zsidó vallás oktatásaira való utalás, már legalább is paedagógiai hiba.

És mert e paedagógiai elvétel következtében a szóban forgó cikk nem is lehetett Czeizlernek szánva, hanem a nagyközönségnek szolt, a tapintatosság megkívánta volna, hogy a moralizálás mögött feltüntetett volna legalább cikkiró a reális hátteret, hogy egykor az auto da fékhöz a keresztény szeretet főképviselei is kivonultak és órák hosszat legeltették szemüket a borzalmas látványosságokon, melyeket pedig nem ellenség és nem is bűnös emberek, hanem meggyőződésükért helytálló szentek lassu elégeése nyújtott. És talán ha a közelmúlt hasonló eseteire visszapillantást vetett volna, észlelt volna hasonló magatartást vérrokonság részéről. Mi csak egyet bátorokdunk b. emlékezetébe idézni. Azt az esetet, amidőn t. i. a főrangú Majláth-család tagjai az ő halottjuk gyilkosainak akasztásához megjelentek. Pedig ott a keresztény szellem bizonyára ébren volt és megtette a maga hatását.

Mi nem akarjuk e helyütt a zsidó szentirodalomnak a boszutól való tartózkodásra vonatkozó nyilatkozatait és tilalmait a mi „elzsidósodott” sajtónk leckéztetése ellenébe szegezni. Azon a véleményen vagyunk, hogy jogosult egy nép vagy felekezet megítélése az ő tényleges magatartása alapján és emellett alig jöhet tekintetbe a napisajtó előtt az irodalmi klasszikusok magasabb niveauja.

De viszont azt már igenis figyelmébe kell ajánlanunk a sajtó embereinek is, hogy egy oly sokat félreismert és félreértett felekezetre becsületbeli kérdést ne vessenek fel egyes emberek olyan magatartása alkalmával, melyet más uralkodó felekezetek magasabb állásu és nagyobb felelősségű emberei is tanusítottak. Vagy talán az „elzsidósodottság” vádjának elhárítása a zsidóellenes magatartást igényli?

Reflexiók.

Irja: Kritikus.

Orthodox tempo. Az orthodox központ hivatalos sajtója abban a kétes értékű megtiszteltetésben részesített bennünket, hogy mult havi vezércikkünket egész terjedelmében leközzölte.

Be kell vallanunk, hogy a műveltebb közönségnek szánt eme fejtegetésünket nagyon deplacirozottnak találtuk ott abban a milieuben. Nem a mi gusztusunk orthodox testvéreinket piszkolni és gyalázni és szívesen elismerjük, hogy küzdelmük, *érdemben*, jogos, de a „Magyar Zsidó“ tiszteletbeli munkatársa lenni, sem ambiciónk. Rosszul érezzük magunkat ott, ahol az olyan égbekiáltó hazugságot is, mint amilyen a **két felekezet** elve, a legszentebbel, az istenség tekintélyével akarnak fedezni. Ahol elnémitanak minden becsületes zsidó lelkiismeretet, ahol a fanatizált, tudatlan tömegekkel a legocsmányabb öncsonkítást akarják a zsidóság testén végeztetni, oda nem való a mi nevünk. Oly társaságba keveredni, ahol papi zsinat, indexre tétel, egyházi átok és hasonló, a legsötétebb középkorból eredő és a zsidóság ősi felfogásával legmerőbb ellentétben álló terrorizáló eszközökkel dolgoznak, valóban nem dicsőség azokra nézve, kik éppen a legliberálisabb elvek alapján óhajtják a zsidóság békés egyetértését megoldani.

Igaz úgy mellett sem szabad vad és mérgezett fegyverekkel küzdeni és ha mégis teszik, súlyos dilemma elé állítják azokat, kik szintén szeretnek az igazságért fegyvert fogni, de csak tisztességest.

*

Nem zsidó tempó. Valószínűleg a kiállítások és a kongresszusok ismertették meg az emberiséget azon *erkölcsi nyereség* fogalmával, amely majdnem mindig karöltve jár, az *anyagi* veszteség bajával.

A nyereséget, ezt az erkölcsit, nyugodt lélekkel lehet akár a törlesztési banknál deponálni, a veszteség fedezetéről azonban jó előre kell gondoskodni. A legközelebb Bécsben tartandó eucharisztikus kongresszus szervezői is így gondolkodtak, midőn a szent kongresszus anyagi fedezetét néhány zsidó bárósítással és nemesítéssel biztosították.

Ily módon aztán még az is lehetséges, hogy a kongresszus a remélt *erkölcsi* és a már eleve biztosított *anyagi* mellett még néhány közelebről érdekelt *lelket* is sikerül talán az egyedül üdvözítő egyház részére megnyerni.

Lelki ügyekben fődolog a meggyőződés . . . de azért nem baj, ha ennek létható jeleként felbukkan egy szerény kis prédikátum . . . A pénz pedig tudvalevőleg különösen tömjénillat mellett teljesen szagtalanná válik.

Peszach második estéjén.

— A Chaszidim beszélgetéseiből. —

Írta: **Steinberg Juda.** (Fordítás héberből.)

Peszach második estéjén a Chaszidim jelesei gyorsabban végeztek a széderrel, hogy ne soká késsenek a szefira számlálással. Mert ezek a jelesek nem akartak ómert számlálni mindjárt az esti ima elvégzése után — talán mert nem tartották méltónak, hogy ennek a micvának (jámbor cselekedet) a gyakorlását a tudatlan tömeggel együtt kezdjék el, amely kapkodva ledarálja a benedikciókat és minden előzetes elmélyedés nélkül számlál, avagy talán mert lehetőleg halogatni akarták a „szefira“ megkezdését, amely bizonyos csöndes gyásszal jár, vagy talán mind e két okból. De mégis éjjel utáig semmikép sem lehet elhalasztani a számlálást. És amint elintézték számadásukat a halál angyalával a „chad-gadjóban“, azonnal asztalt bontottak és a klauzba (imaház) mentek, hogy az ő gyülekezetükben ómert számláljanak.

Ha egy finom ur véletlenül ott állott volna fölöttük és hallotta volna amint ők az ómert számlálják, bizonyára csodálkozott volna azon, hogy mikép estek ezek az emberek a szabadságon érzett örömből e mélyen átértzett bánat és szomorúság hangulatába.

Mintha a „kegynek kegyén“ nagy és mély csorba esett volna és ez a kis gyülekezet teljes igyekezetével ezt a rést akarná betölteni imájával. Mikor pedig elvégezték a számlálást, leültek egy kis asztalhoz, szorosan egymás mellé és elkezdték a „chaszal szidur peszach“-ot énekelni.

De ez a dallam nem volt közönséges dallam, keveréke volt a gyászdalnak és vig énekeknek, a bánatnak és örömnak. Ez a dallam a vágyódás dala volt, egy királyfi váló dala, akinek el kell hagyni atyja asztalát, hogy száműzetésbe menjen . . .

Észre lehetett venni, hogy ahányszor a „chaszal“ (befejeződött) szót kimondták, szívük egy része szakadt el. Oly veszteséget sirattak, amely nem térül meg.

Háromszor megismételték a dalt. És mikor harmadszor is elénekelték, hogy „állítsd talpra azt a községet, amelyről megvagyon írva, hogy ki tudja azt megszámolni“, ekkor rabbi Semarjahu, az öreg, könnyek között főlőhajtott és szemrehányásokkal halmozta el az Eget.

Világ Ura! évről-évre . . . imádkozik néped hozzád: „állítsd talpra a gyülekezetet“, talán nehezedre esik ez a dolog? Hol vannak csodáid, hol hatalmad? Hol vannak, hol?

Isten titkai — sóhajtott a vak Elkonoh — és felelt neki: igen, azok az ő hatalma, az ő csodái!

De az öreg nem fogadott el ilyen vigaszt.

Miért nem? miért nem mutat nekünk a Szent, áldott legyen Ő, csodákat? Talán nem méltó a kor? De hát a mi jámboraink — akik sokáig éljenek — hol vannak ők? Hiszen azt mindenki tudja, hogy minél jobban süllyed a kor, annál magasabbra emelkednek azon nemzedék jámborainak lelkei! Egyiptomban ott volt Amram fia! De most meg harminchat szent van, titokban és vannak nyilvános tanházak! Isten határoz, de a szent megmásítja! Az örökkévaló esküszik, de a szent felbontja az esküt! Miért hallgatnak ők? Mintha — Isten iments — nem bírnának semmit se tenni!

És az öreg Semarjahn sirt és zokogott és sirtak és zokogtak valamennyien a társaságban, míg végre rabbi Eliezer, az eszes, fölállt és elbeszélt egy történetet, amelyet a „Szentől“ hallott.

„Ki sziszo“ heti szakaszt olvasták azon a szombaton — kezdé beszédét — és a véletlen úgy hozta magával, hogy akkor sok vendég érkezett — bár, amint ismeretes, ezen a szombaton nem szoktak ellátogatni hozzá — de minthogy vendégek voltak „asztalt“ is terítettek azon a szombaton. A leves és a tészta között gondolataiba merült és hátrahajlított a fejét, amint a szent szokta. Én pedig valóban közel álltam a trónhoz és ő hirtelen megszólalt:

Móse mesterünk . . . Móse a mi mesterünk — béke vele — . . . mikor látta, hogy Izrael vétkezik és, Isten ments, pusztulásra kárhoztattak . . . imában fordult a világ Urához . . . imádkozott és így szólt: „vagy megbocsátsz vétkeiknek, vagy törölj ki engem könyvedből“. Látszólag homályosak ezek a szavak . . . homályosak a szavak és nincs értelmük . . . de az igazság az, hogy amikor a szent imádkozik a népért és nincs semmi érdeke . . . még a legcsekélyebb mértékben sem . . . akkor . . . akkor az a szent még az Urat ruhájánál is — ha lehet ilyet mondani — megfoghatja és így szólhat: „nem engedlek, amíg nem teljesíted kérésemet“ és akkor . . . akkor meghallgatást, nyer imája minden akadály nélkül . . . De ha az a szent érdekelve van, hacsak kis haszna is van könyörgéséből, akkor nem szabad többé visszaélni kegyelmével, mert ő csak szolgálai minőségben van tt, . . . a szolga áll ura előtt . . . hogy munkájáért jutalmat kapjon.

Azért Móse előre kikötötte: „akár megbocsátasz vétküknök, akár nem, törölj ki engem könyvedből. Olyan vagyok, mintha nem lennék, hogy ne legyen semmi érdekem és imádkozhassam Izraelért tiszta szívvel“.

Akkor aztán Móse mesterünk nem mint szolga állt ura előtt, hanem mint gyermek, aki mentegetődzik atyja előtt.

De — sajnos, ami sok vétküink következménye — mikor látta a sátán, hogy nagy szentek szállnak le a világra, panaszkodni kezdett és így szólt: „most aztán már nem lesz még egy talpalattnyi helyen sem hatalmam a világra, sőt ezek még idő előtt hozzák majd a megváltást“. Erre megadatott neki az engedély . . . és ő arra kényszerítette a szenteket, hogy megélhetésükkel foglalkozzanak . . . megszaporította igényeiket . . . és e miatt nem talál imájuk olyan meghallgatásra, mint Móse imája, mert nincsenek minden érdek hiján.

Mikor a társaság ezt hallotta, újra felzokogtak, mintha maguk fölött mondanának ítéletet. Aztán fölkeltek és haza mentek.

Ezt a történetet pedig évről-évre fölfrissítették és mindig oly élvezettel hallgatták, mintha új lett volna.

Egyesületi ügyek.

Az izr. hitközségi alkalmazottak országos egyesületének előljárósága f. hó 21-én ülést tartott, melyben különösen az egyesület fejlesztésére irányuló teendőkkal foglalkozott. Az előljáróság örömmel tapasztalta, hogy ujabban ismét számos hitk. alkalmazott jelentkezett tagként és több nemesszívü emberbarát önként felajánlotta támogatását. Így Dr. *Grauer* Vilmos hitközségi előljáró alapító tagul lépett az egyesületbe, míg a *pécsi* és *zolyomi* hitközség, továbbá *Lang* Vilmos a pártoló, *Pollák* Jakab pedig a támogató tagokhoz csatlakoztak. A tagok között kiosztott gyűjtőívek ugyan nem mutatnak olyan eredményt, melyre joggal számíthatnánk, de az előljáróság megvan győződve arról, hogy ennek oka nem a tagok közönyösségében, mint inkább abban rejlik, hogy a hitfelek előtt az egyesület magasztos feladatai még kevésbé ismeretesek. Mindamellett a gyűjtőívek egyes helyekről szép összeggel érkeznek vissza. *Rosenberg* Salamon tagtárs (Hevescsány) gyűjtőívén a következők adakoztak:

Weisz Gábor 5 kor., *Weisz* Jakab 4 kor., *Kohn* Sándor 4 kor., *Klein* Mór 2 kor., *Partzel* József 2 kor., *N. N.* 2 kor., *Politzer* Katica 1 kor., *Gombos* Ignác pénztáros gyűjtőívén *Hofstädter* Gutman Budapest, 10 kor. Az egyesület a Chevre Kadisák elnökségét is felkérte, hogy támogassák az egyesületet. A bejelentések során tudomásul vétetett, hogy *Berger* Lipót (Szabadka) tagtárs elnöksége alatt megalakult a hitközségi tisztviselők és alkalmazottak bácskai köre, mely hivatva lesz működése által a központot nagy munkájában se-

gíteni. Majd felolvastatott *Lieber* Dávid szépszentgyörgyi kántor értesítése, melyben tudatja, hogy közte és hitközsége között felmerült nézeteltérések békésen intéztettek el s egyszersmind az egyesületnek közbenjárásáért köszönetét fejezi ki. Végül több kisebb-nagyobb jelentőségű folyó ügy nyert elintézészt.

Különfélék.

Pfuj! Denunciáció! A mi kedves laptársunk, az „Egyenlőség“ utolsóelőtti számában egy műfelháborodásban — mert hisz nála minden „mű“: elvek, szeretet, kegyelet, gyűlölet — megütközést tett afelött, hogy e lapok szerkesztője, ki egyszersmint a pesti hitközség tisztviselője, vagy — mint neki még jobban tetszik — „alkalmazottja“, a felekezet egységesítése kérdésében más véleményen mer lenni, mint ő és e véleményének kifejezést is ad. Evvel szerinte „dezavouálja“ a hitközséget, mert az a febr. 20-iki „előértekezletre“ képviselőket küldött. Sőt még egy bűnünk van, az, hogy az orth. lap azt a cikket, amelyben avval a nagy értekezlettel foglalkoztunk, „érvül idézi a maga vélt igazai mellett.“

Ha csak a mi személyünkről volna szó, talán ki se térnénk e denunciáció-számba menő nyájaskodásra, de egy, az egész tisztviselői kart érdeklő elvi kérdés forog itt szóban és azért nem fölösleges, hogy kifejtsük, nem az E—g szerkesztője előtt, hisz ő azt úgy is tudja, de aközönség azon része előtt, mely minden kritika nélkül minden maszlagot vesz be tőle, miszerint a szóbanforgó elvi kérdésben: hogy lehetséges-e az egységes szervezet, állunk-e a Sulchan-Aruch alapján vagy sem, még akkor is szabad lenne más véleményen lennünk, mint a többségnek, ha a hitközség erre nézve már állást foglalt volna, hát még a tényleges esetben, mikor összesen az történt, hogy a hitközség kiküldött képviselői egy előértekezleten egy általánosságban tartott határozati javaslatot szintén elfogadtak. Hiszen, értjük azt, hogy rosszul esik hallani más véleményt, mint amely a mienk, vagy mint a mienket hangoztatunk: de most, mikor arról van szó, hogy még a béresnek is szabad legyen országos ügyekben véleményét nemcsak nyilvánítani, hanem annak még érvényt is szerezni, szégyen és gyalázat, hogy az egyedül a liberálizmusban élni tudó zsidóság egy organuma szájkosarat akarjon tétetni valakire, ki véleményéért a legtisztességesebb formákban küzd és ezt csak azért, mert egy vallásos testületben, mint tisztviselő, vagy ha úgy tetszik, mint alkalmazott, — mert ez se sértés, ha nincs mellette sértési szándék, — végzi hivatását.

Csodálkozni valót az E—g részéről ezen nem találunk. Az a lap, mely a felekezet legéletbevágóbb kérdéseiben hétről-hétre elvet cserél (lásd egy autonómia — két szervezet, majd egy autonómia teljes egységgel), amely irányt, melyet titokban dicsőít, nyilvánosan beszennyez (lásd cionizmus), csak önmagához maradt hü, ha azért, amit ép akkor igaznak hirdet, ekkép küzd. Harci felek közt a gentlemanek lovagiasan küzdenek, csak a zsoldosok vagdalkoznak kegyetlenül, hogy bérlőjük kegyét kiérdemeljék.

Hogy az orthodox újság utolsó cikkünket átvette, azt a más véleményen levők esetleg sajnálhatják, de a cikknek értékén, helyes vagy helytelen voltán ez egy hajszálat sem változtat. Az a kitétel pedig, mely ugyan egy kicsit kétértelműen megírva, azt a hitet akarja éltetni, hogy mi az orthodoxokkal „egyesültünk“, szintén nagyon méltó írójához. Egy kis rágalmazás nagyon stilszerűen hat a többi mellett. Mert hisz talán mondani sem kell, hogy az orth. vezetőséggel ez ügyben sem közvetve, sem közvetlenül sohasem érintkeztünk, a vezetőséget, egy ember kivételével, kivel egyszer az életben találkoztunk, csak látásból ismerjük és hát semmi „egyesülés“ nem történhetett.

De hát a kedves nem az igazságot akarja, hanem denunciót, csak hogy ahoz, hogy célt érjen, az is kellene, hogy az illetékes tényezők erkölcsi színvonala ne legyen magasabb, mint az övé és azt hiába várja.

Az orsz. rabbiképző intézet igazgatója. Az orsz. rabbiképző intézet szervezete e napokban némi változáson ment keresztül, amennyiben *Dr. Bacher* Vilmos, ki eddig „a tanári kar elnöke“ címmel állt az intézet élén, az intézet igazgatójává neveztetett ki a VI. rangosztályba való soroztatással. Lényeges változást a szervezetben e címváltozás aligha szülni. Mindenesetre őszintén gratulálunk a kiváló mesternek, az intézet és hazai zsidóság e nagy büszkeségének.

Vámbéry Ármin ünneplése. A világhírű orientalista 80-ik születési napjának ünneplése alkalmából a „Jewish Chronicle“, a legelőkelőbb angol lap, három cikket közöl az ünnepeltről, melyből bennünket különösen egy párbeszéd érdekel, melyet a nevezett lap egy képviselője vele zsidóságáról folytatott. Vámbéry azt mondta: „Nem vagyok közönséges értelemben zsidó, sokan kereszténynek mondanak, de nem vagyok az, nem is voltam az. Zsidónak születtem és az akarok maradni. Amikor csak kérdeztek, mindig büszkén állítottam, hogy zsidó vagyok, ha nem vagyok is az a szó vallási értelmében. Az atyám, nagyatyám és dédapám mind rabbik voltak és régi tapasztalataim folytán is hü vagyok népemhez.“ Majd a cioniz-

„musra rátérve Vámbéry azt mondta: „Ismétlem Önnek, nem vagyok vallásra zsidó, de nemzeti zsidó vagyok és legkevésebbé sem esem kétségsbe fajom miatt. A zsidóság nem fog meghalni, mert annyit jelent, mint büszkének lenni a fajra, büszkének lenni a mult nagy embereire. Azok közülünk, kikben él a faji büszkeség — és a jövőben többen lesznek, mint jelenleg, mert a zsidó érzés egy nagy renaissance-át látom, mely nincs ugyan mindig zsidó vallásos érzéssel kapcsolatban — mindig örömmel fogják magukat zsidóknak nevezni és azért azok az eszmék, melyeket a zsidók képviselnek, ugymint egyszerű élet, előkelő gondolkodás és mély erkölcs, uralkodóbbakká lesznek, mint jelenleg.“ Érdekes, hogy a Times is kiemeli Vámbéry zsidó származását és nevelését és nagy sikerei tetemes részét azokból a tulajdonságokból vezeti le, melyeket zsidóságnak köszönhetett.

A haifai zsidó polytechnikum. A haifai zsidó polytechnikum építése megkezdődött és minden munkát zsidók végeznek rajta. A főiskola építési költsége 2000.000 frankra van tervezve, tudományos felszerelésére pedig 250.000 frankot szántak. Háromszáz terem fog rendelkezésre állni és minthogy 2000 hallgatót akarnak idővel befogadni. A tanári testület eleinte 30 tagból fog állni. A tanítási nyelv héber lesz, minthogy azonban most nem találnak elég alkalmas személyiséget, kik e nyelven előadni képesek, egyelőre angol, francia és német nyelven is fognak taníthatni. Az egész vállalkozás a Hilfsverein der Deutschen Juden vezetése alatt áll.

Drága bibliák. Egy londoni híres gyűjtemény elárverelésénél számos régi biblia is eladásra került és nagy árakat értek el. A legelső egy 1494-ben Lübeckben nyomtatott alnémet biblia volt, melyért 4700 márkát adtak. Tyndale első pentateuch kiadása 9100 m.-ért Amerikába vándorolt. A legnagyobb árat a híres első Mazarine biblia érte el, melyért egy gyűjtő nem kevesebb, mint 116,000 márkát adott.

Halálozások. A pesti izr. hitközség képviselőtestületét súlyos veszteség érte újpesti *Wolfner* Lajos elhunytával, ki évek hosszú során át volt a választmánynak, legújabban csak a képviselőtestületnek tagja, minthogy aggkorára való tekintettel a választmányba való újjáválasztását határozottan visszautasította. Temetése f. hó 25-ikén a közönség páratlan részvéte mellett ment végbe, melyet az elhunyt egy ritka munkás és ideális élet révén joggal megérdemelt.

Az angol zsidóság is egy nevezetes veszteségét gyászolja *Sassoon* Arthur elhunytában. Az elhunytat Edward volt angol király benső barátságára méltatta, gyakran meglátogatta és vadászott birtokán. Angol

lapok elbeszéli, hogy a király oly figyelemmel viseltetett iránta, hogy midőn egyszer őszkor, mint vendég volt Sassoon kastélyában, jom kippur napján félbeszakította ottani tartózkodását, hogy vendéglátója azon a napon valahogy zavarva ne legyen. Temetésén az angol király és királyné is képviselték magukat.

Irodalom.

Vorlesung über den Islam. Irta: *Goldziher Ignác.*

Nincs szándékunkban e helyt teljes érdeme és tudományos jelentősége szerint méltatni, avagy ismertetni dr. Goldziher könyvét. Sem az egyik, sem a másik nem illik bele a Hitközségi Szemle keretébe, mely egészen más feladatoknak tartja nyitva a hasábjait. Hogy mégis szóvá tesszük, azzal az a célunk, hogy a Hitközségi Szemle művelt olvasóinak figyelmét reá irányítsuk. Olvassák el és okuljanak belőle.

A tudós író e művében élénk. tárja az islam világtörténeti kialakulását, vallási eszméinek, intézményeinek folytonos fejlődését mind a mai napig.

Hat előadás keretében fejti ki azokat a tényezőket, melyek az islam kialakulására befolytak; részletesen ismerteti azokat a különböző behatásokat, melyek eredményeként jelentkezik nekünk a mohamedán vallás, mint etnikai világnézet, mint a törvényességnek és hitelveknek rendszere. Rámutat az islamban magában rejlő impulzusokra, melyek, mint fejlesztő erők, történeti kifejlődését elősegítették és részletesen fejtegeti azokat a külső politikai és szellemi, művelődési és társadalmi befolyásokat, melyek sajátos gondolatvilágát megteremtették, gazdagították és történelmi kifejtésére hatottak. Részletesen ismerteti sokféle árnyalatait, a legrégebb időktől a mai napig meg nem szűnő differenciálódó folyamatait, szektaképződéseit a legkonzervatívabbtól a legszélsőbb radikálisig, mely az islam csaknem minden pozitív hittételén magát tulteszi. És ráutal végül, hogy e sokféleségben mint munkálkodik erősen a panislamismus, az a törekvés, hogy az ellentétek közepette is megteremtse az egységet a társadalmi és vallásos élet terén.

Az így élénk története az islámnak, melyet dr. Goldziher bámulatos tudományos világossággal, gondos tárgyilagossággal és mégis színes elevénységgel, a szeretet melegével irt meg, nem lehet előttünk sem közömbös. Nem lehet közömbös már a zsidóság történetének helyesebb megértése végett sem. A zsidó vallás ott állott a mohammedánizmus bölcsőjénél, létrejöttét az ő génusza is megihlette.

Mohammed sokat merített a bibliából, habár csupán agádikus köntőseben ismerte csak. Nem egy vallásos képzet, eszme, erkölcsi gondolat és intézmény, amint azok a vele érintkezésben levő zsidóság életében kifejezésre jutottak, ragadták meg az ő lelkét. Befogadta őket a maga gondolatvilágába, hogy azokból és egyébünnen vett elemekből felépítse az islamot. Vallása oly szerves részeinek vette, melyekkel népében mély vallásos érzelmeket ébreszthetett és az isteni akaratnak megfelelő élet megszilárdítására nélkülözhetetlennek tartott.

Az islam a Korán óta sem maradt érintetlen a zsidóság szellemi és kulturális életének befolyásától. Amióta az arabs világ államalkotó munkáját megkezdte, a zsidóság nagy része a kalifáktól kezdve mindvégig a mohammedánok teremtette katonai vallásos államok alattvalói lett. Az islam érdekkörébe jutottak Bagdadtól Granadáig, Egyiptomtól Konstantinápolyig. A zsidók bár nem voltak kifejezetten polgárai az államnak, bár egymáshoz való viszonyukban nem a Korán volt életük normatívuma, bár családi, társadalmi és vallásos elrendezkedésük, minden vonatkozásban saját vallásuk teremtette intézmények és törvények alapján önhatóságilag történt, még sem éltek elkülönített ghettoszerű életet. Gazdasági és kulturális munkásságukkal tevékeny részt vettek az egyes mohammedán államok kultúrtörekvéseiben, kitűzött erkölcsi feladataikban. Kereskedelem, pénzügy és hadügy, ipar és tudomány, irodalom és művészet terén egyaránt együttműködésben találjuk őket a mohammedán népekkel. Az írók, tudósok és költők nem zárkóztak el egymástól hermetice felekezetek szerint. A szellemi élet mozgató eszméi és törekvései közösen foglalkoztatták őket. Egymásra hatottak, egymást befolyásolták és így ez az együttélés sok új erkölcsi értéket, tudományos igazságot, világfelfogást, lelkiismereti finomságot termelt, miket aztán felekezetek szerint a zsidó és mohammedán is erősen értékesített a maga vallásos igazságainak, hagyományainak megvilágítására, elmélyítésére és nemesítésére. Kölcsönösen kimutatható az a befolyás, amit az arabs kultúra és a zsidó géniusz egymás megtermékenyítésére érzelemben, eszmében, gondolatban és intézményben gyakorolt. Kimutatja ezt dr. Goldziher is, természetesen csupáncsak vonatkozásban az islamra. Az a szellemi kincs, mely így a zsidó vallást gazdagította, köztulajdona lőn az egyetemes zsidóságnak, hagyományainknak, vallásos életünknek legértékesebb része lőn.

Ezek igaz értékelése, megbecsülése érdekében is fontos az islam története. Dr. Goldziher műve ebből a szempontból is közvetve jelentős reánk, mert élénken megvilágítja e korok vallásos szellemi mozgalmát.

Nekem az a meggyőződés, hogy minden művelt zsidó embert,

aki elolvassa e könyvet, erősen leköti az igazságoknak ez a nagy sokasága és egyetemes jelentősége, melyet dr. Goldziher az islam vallástörténetének egybefoglaló tanulmányozása alapján több mint negyven évi odaadó tudományos kutatás eredményeként termelt és megvagyok győződve, hogy minden művelt zsidó elolvasván e könyvet, azzal az óhajjal teszi le, bárcsak nekünk zsidóknak is támadna egy Goldziherünk, ha Goldziher személyében is, aki a mi vallásunk történetét, világtörténeti kialakulását, valláserkölcsi eszméinek, intézményeinek folytonos fejlődését mind a mai napokig ezzel a hasonló pártatlan tudományos akribiával, világossággal, könnyedséggel és amellet hasonló szeretet melegével megírná. Vallásunknak így kifejtett tudományos igazságai minket zsidókat is közelebb hozna egymáshoz és sokkal biztosabban megértőnk és becsülnők egymást, sokkal előbb hozná meg az egységet, mint az érte napirenden levő hajbakapás.

Stern Ábrahám.

Évkönyv. Kiadja az Izr. Magy. Irodalmi Társulat. Szerkeszti *Bánóczi József* 1912. Budapest.

Patai József: Héber költők. II. köt. Budapest, 1912.

Dr. Julie Diamant: Spomenic a Posvécena Uspomeni Blagoprkojnoja Viktora Bauma.

Samuel Krauss: A Moses Leyend. Philadelphia, 1912.

~~~~~
Az újpesti izr. hitközség előljáróságától.

Pályázati hirdetmény.

Az újpesti izr. hitközség a megüresedett **főkántori állásra** ezennel pályázatot hirdet.

Javadalmazás: évi **4000 korona** törzsfizetés, természetbeni lakás és az itt szokásos mellékjövedelem.

Pályázótól megkívántatik, hogy megfelelő hang- és előadási modorral, valamint alapos zenei tudással rendelkezék.

Csakis 40 éven aluli korban levők pályázhatnak.

A megválasztottnak feladatai közé tartozik, hogy az énekkar betanítása fölött szakszerű felügyeletet gyakoroljon és az énekkar betanításánál segédkezzék.

Pályázni lehet f. évi április hó 15-ig.

Próbaelőadásra csak a meghívottak bocsáttatnak és utiköltségre csak a megválasztott tarthat igényt.

Újpest, 1912 március hó 12.

Az előljáróság.

PAPEK □□

□□ **JÓZSEF**

csász. és kir. udvari szállító

bőröndös és
finom bőraru

::: gyártó :::

**BUDAPEST, VIII.,
Rákóczi-ut 11. sz.**

Kizárólag jobb minőségű áruk. :: Budapest legnagyobb szaküzlete.

Schwarcz Ignác
könyvkereskedése
Budapest, Király-u. 8.

A zsidó vallás keretébe szükségeltető összes szertartási cikkek, valamint a legszebb templomi himnuszok jutányos áron kaphatók

Dreher Ignác és Fia

Finom aczéláruk-gyára
Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 14.

ALAPÍTATOTT 1845-İK ÉVBEN.

Szolid beszerzési forrás, ugymint zsebkések, mindennemű ollók, konyhakések, asztali és gyümölcs-evőeszközök, körömápolási és borotválkozó-eszközök, továbbá kertészeti és gazdasági eszközök

Unió élet- és gyermekbiztosító intézet

Unió m. szöv., (ezelőtt Első Leánykiházasító Egylet) Budapest, VI., Teréz-körut 40—42. Alapított 1863-ban. Folyó évi február havában 1,944,600 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,795,800 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 132,545 K 80 fillér fizettetett ki. 1912. január 1-től február 29-éig bezárólag 4000,700 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 3,463,800 K értékű új kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében a folyó évben 281,338 K 88 fillér és az intézet fennállása óta 18,760,222 K 04 fillér fizettetett ki. Ezen intézet az élet- és gyermekbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett. A „D” osztálynak f. évi február 29-én Stamberger Ferenc dr. kir. közjegyző jelenlétében megejtett XVI. kisorsolása alkalmából az alábbi alapkönyvszámok sorsoltattak ki, minek folytán a nevezett tagoknak egy-egy 1000 koronáról szóló díjmentes nyeménkötvény szolgáltatott ki. 52875 Sztrelicz József Budapest, 133958 Essenfeld M. Smiel Budapest, 2930 Brettler Osias Szatmár, 5476 Rafael I. Mór Dáva, 52593 Bernstein József Jaworow 72178 Hondl Imre N.-Palánka, 105531 Schwarcz Adolf Ta Lucz, 126577 Szende Jenő Kíspeszt, 137227 Schwarcz Mór Huszt, 65389 Altarac J. Salamon Sarajevó.